

terram sine aucupe? Si deponatur laqueus super terram, nisi aliquid apprehenderit? Si clanget tuba in civitate, et populus non timebit? Si erit malitia in urbe quam Dominus non fecit (Al. fecerit): quia non faciet Dominus Deus aliquid, nisi revelaverit eruditionem suam ad servos suos prophetas. Leo ruclabit, et quis non timebit? Dominus Deus locutus est, et quis non prophetabit? **253** legi in eujusdam Commentariis, rem difficilem persuadere cupientis, octo sceleribus sive impietatibus atque peccatis: primum Damasci: secundo Gaza, et ceteris urbibus Palestine: tertio Tyri: quarto Idumæa, id est Edom: quinto filiorum Ammon: sexto Moab: septimo Judæa, hoc est, duabus tribubus: octavo, quod ultimum est, Israeli, id est, decem tribubus, totidem minationes nunc redditas, et primam primæ, id est, Damasci, secundam secundæ, id est Gazæ, et reliquas reliquis respondere. Quod utrum verum sit, noverit ipse qui scripsit. Alius autem putat (a) sed exempla proposita, duorum pariter in via ambulantium, et leonis rugientis in saltu, et catuli leonis dantis vocem suam, cum aliquid apprehenderit, et avis captæ ab aucupe, et laquei qui in terra desiguntur ad capiendam prædam, et tubæ in civitate clangentis, hisque exemplis redditam similitudinem, et quomodo superiora causam habent, et non sunt nisi illa præcesserint: sic nulum in civitate accidere malum, quod Domino præcipiente non factum sit. Sunt qui primum exemplum æstimant continere doctrinam, quia non possint duo pariter ambulare, nisi sibi ante consenserint in eum qui fecit utraque (Al. utrumque) unum, et medium parietem maeris destruxit, et duos condidit in unum novum hominem (Ephes. ii): fecitque inter eos pacem, et copulavit vinculo charitatis ut cum fuerint simul duo, postulent a patre, et impetrent quidquid rogaverint. Hæ sunt duæ virgines sibi in Ezechiele copulantur (Ezech. vi), et duo populi circumcisionis et gentium, de quibus ad Eliam loquitur Dominus: Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curaverant genu ante Baal (III Reg. xix, 18). Et in alio loco Deus: Inventus sum, ait, his qui me non quærebant: apparui eis qui me non interrogabant (Isai. lxxv, 1). Cum autem duo redacti fuerint in unum, adhærebunt Domino, et fiet unus spiritus: Qui enim adhæret Domino, unus est spiritus (I Cor. iv, 17). Isti ergo duo qui sibi consentiunt, et in via Christi pariter ambulant, nullius adversariorum possunt impetum pertimescere. Quod si discordia separantur, statim eos leo rugiens invadit, de quo et Petrus Apostolus ait: **254** Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumquærens quem devoret (I Pet. v, 8). Qui leo rugiens, non versatur in agris consiliis, non in vineis, non in olivetis, nec inter ligna pomifera, quæ laudant Deum; sed ubi silvæ sunt et inculta humus, et bestie commorantur. Et non solum leonis patebant morsibus, sed apprehendit eos catulus leonis, et ducet ad cubile suum, fugiens lucem et

(a) Corrupte Martian., se exemplis, pro sear, etc.

pergens ad tenebras. Omnis enim qui peccat, amat tenebras et odit lucem (Joan. iii), de quibus in psalmo legimus: Posuisti (Al. Posuisti) tenebras, et facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ (Al. feræ) silvarum. Catuli leonum (Al. leonis) rugientes, ut rapiant, et quærant a Deo escam sibi (Ps. ciii, 20). Quærit enim catulus leonis non eam prædam, quam possidet, quæ suæ est potestatis, sed ut de Ecclesia Christi rapiat, de quo in Abacuc scribitur: Escæ ejus electæ (Abac. i, 16). Tertia pona est eorum quæ discordia separavit, ut perdant alas, quibus prius sublimiter ferebantur, et decollis in terram corruant, et teneantur ab aucupe, qui melius dicitur $\xi\upsilon\upsilon\tau\eta\varsigma$; eo quod hærent visco, aves liberanda capiat, quæ propria voluntate ad terrena descendunt. De quibus in Proverbiis scriptum est: Non injuste tenduntur retia avibus (Prov. i, 17, et xxxi, 5). Justa enim ruina est peccatorum, qui cum habuerint alas columbæ, et per aerem volitare debuissent, pondere peccatorum ad terrena depressi sunt, et vicio suo adhæserunt visco. De quo in Apostolo legimus: Qui adhæret meretrici unum cum ea corpus efficitur (I Cor. i, 16). Quarta pœna est discordantium, ut capiantur laqueo, qui non in celo positus est, sed in terra: de quo quod evaserit, sanctus gloriatur, et dicit: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, et nos liberati sumus (Ps. cxxii, 7). Iste est contritus laqueus, de quo Apostolus loquitur ad credentes: Deus conteret satanam sub pedibus vestris velociter (Rom. xvi, 20). Rursumque in David legimus: Juxta semitam scintillarum posuerunt mihi (Ps. cxxxvi, 6). Non enim possunt decipere simplices quosque credentium, nisi nomen Christi proposerint, ut dum putamus nos Christum invenire, pergamus ad Antichristum. Quinta pœna est eorum qui reliquere pacem, quæ exsuperat omnem sensum (Philipp. iv, et quam Dominus pergens ad Patrem Apostolis dereliquit dicens: Pacem **255** meam do vobis, pacem meam relinquo vobis (Joan. xiv, 27), ut in civitate Domini consilium, tubæ sonitu terreantur. Quidquid enim in Scripturis sanctis dicitur, tuba comminans est, et grandi voce aures credentium penetrans. Si justus sumus, per tubam Christi ad beatitudinem provocamur: si peccatores, audimus que simus tormenta passuri. Malum autem quod Dominus facit in civitate, contrarium est virtuti, sed afflictio et cruciatus, de quo legimus: Sufficit diei malitia sua (Matth. vi, 34), id est tribulatio et angustia. Et in Propheta legimus: Ego Deus qui feci lucem et tenebras, qui facio pacem, et condo mala (Isai. xlv, 6, 7). Sicut enim tenebræ contrariæ sunt luci et diei: sic et paci bellum contrarium est, quod non per se malum est, sed malum videtur his esse qui sustinent. Et ut sciamus in Scripturis sanctis malitiam interdum non contrarium virtuti accipi; sed afflictionem pœnasque et angustiam, unum adhuc de Jona sumamus exemplum: Et vidit Deus opera

eorum, qui conversi essent a viis suis pessimis, et paenitentiam cum super malitia, quam locutus est ut faceret eis (Jona ii, 10). Malitia utique ibi subversio Niniivarum est, quam per prophetam Deus fuerat comminatus, et non virtuti contraria, quæ ad peccatum perlinet, pro quo comminabatur tormenta peccantibus. Sequitur: Non faciet Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum, sive correctionem suam servis suis prophetis: non quo omnia Deus revelet prophetis, qui in celo faciat, vel ante jam fecerit; sed quæ facturus in terris sit. Revelavit Noe servo suo quod esset inducturus diluvium (Genes. vi). Revelavit Abraham et Lot servis suis quod arsurus esset Sodomam et Gomorrhæam, Adamam et Seboim (Ibid., xxvii). Revelavit Joseph interpretationem somnii septem annorum famis in Ægypto (Ibid., xli), et Jona propheta subversionem Ninive (Jon. iii): ut qui audirent ventura supplicia, aut agerent penitentiam, et tormenta vitarent: aut contemntes justius punirentur. Ita et nunc Dominus revelat per Amos servum suum et prophetam, quid facturus sit decem tribubus, ut si fuerint ad meliora conversæ, et idola deseruerint, de imminente periculo liberentur. Et nota quod clemens et benignus Deus semper futura prænuuntiat, ne cogatur inferre supplicia. Et quod heretici calumniant **256** in Creatore, quasi severo et truculento, crudeli, et tantum judicio, eo quod nullum sit malum in civitate, quod ille non faciat: hoc nos referimus ad magnitudinem misericordiam, quod non inferat pœnas, nisi ante prædixerit. Qui autem prædicit, non vult punire peccantes. Leo, inquit, rugiet, et quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? Quis in hoc loco non pro impossibili, sed pro raro accipitur. Ille enim non timebit, et ille non prophetabit, qui propter duritiam suam Dominum audire contempserit. Et est sensus juxta historiam: si ad leonis vocem omnia contremiscunt, et cuncta animantium natura terretur, nos, jubente Deo ut loquamur et annuntiemus populo ventura supplicia, non prophetabimus? non loquemur? Scio quemdam in suis scriptum Commentariis reliquisse leonem rugientem diabolum intelligendum, et rugientem his qui perituri sunt: Deum autem, qui loquatur per Prophetas, referendum esse ad Dominum Salvatorem, ut quomodo illi in malam partem audiunt leonis rugientem, et capiuntur in mortem, sic sancti in bonam partem Dominum præcipientem audiant, et salventur.

(Vers. 9, 10.) Auditum facile in ædibus Azoti, et in ædibus terræ Ægypti, et dicite: Congregamini super montes Samariæ, et videte insanias multas in medio ejus, calumnias [Vulg. calumniam] patientes in pene-

(a) Erat Latinis litteris scriptum Abraxas, et paulo post Mythran, atque adeo nulla horum inter se nominum conformitas, neque par numerorum constabat ratio: quem errorem errant, et qui M θ zav eum v, aut cum v: M θ zav scribunt: aut enim per litteras hoc quoque nomen in numeros resolutum det 365 dierum totius anni summam, aut M θ zav;

tralibus ejus, et nescierunt facere rectum, dicit Dominus: thesaurizantes iniquitatem et rapinas, in ædibus suis. LXX: Annuntiate regionibus in Assyriis, et in regionibus terræ Ægypti, et dicite: Congregamini super montem Samariæ, et videte mirabilia multa in medio ejus, et oppressionem in ea, et ignoravit quæ futura sint coram [Al. in] ea, dicit Dominus, qui thesaurizant iniquitatem et misericordiam in regionibus eorum. Supra diximus Amos prophetam specialiter, immo magnam voluminis partem ad decem tribus, quæ appellantur Israel et Ephraim, et Samaria, prophelare. Itaque etiam nunc jubetur ut annuntiet Azoto et terræ Ægypti que sequuntur. Pro Azoto nescio quid volentes Septuaginta Assyrios posuerunt, cum Azotus lingua Hebræorum interpretacionem somnii septem annorum famis in Ægypto (Ibid., xli), et Jona propheta subversionem Ninive (Jon. iii): ut qui audirent ventura supplicia, aut agerent penitentiam, et tormenta vitarent: aut contemntes justius punirentur. Ita et nunc Dominus revelat per Amos servum suum et prophetam, quid facturus sit decem tribubus, ut si fuerint ad meliora conversæ, et idola deseruerint, de imminente periculo liberentur. Et nota quod clemens et benignus Deus semper futura prænuuntiat, ne cogatur inferre supplicia. Et quod heretici calumniant **256** in Creatore, quasi severo et truculento, crudeli, et tantum judicio, eo quod nullum sit malum in civitate, quod ille non faciat: hoc nos referimus ad magnitudinem misericordiam, quod non inferat pœnas, nisi ante prædixerit. Qui autem prædicit, non vult punire peccantes. Leo, inquit, rugiet, et quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? Quis in hoc loco non pro impossibili, sed pro raro accipitur. Ille enim non timebit, et ille non prophetabit, qui propter duritiam suam Dominum audire contempserit. Et est sensus juxta historiam: si ad leonis vocem omnia contremiscunt, et cuncta animantium natura terretur, nos, jubente Deo ut loquamur et annuntiemus populo ventura supplicia, non prophetabimus? non loquemur? Scio quemdam in suis scriptum Commentariis reliquisse leonem rugientem diabolum intelligendum, et rugientem his qui perituri sunt: Deum autem, qui loquatur per Prophetas, referendum esse ad Dominum Salvatorem, ut quomodo illi in malam partem audiunt leonis rugientem, et capiuntur in mortem, sic sancti in bonam partem Dominum præcipientem audiant, et salventur.

(Vers. 9, 10.) Auditum facile in ædibus Azoti, et in ædibus terræ Ægypti, et dicite: Congregamini super montes Samariæ, et videte insanias multas in medio ejus, calumnias [Vulg. calumniam] patientes in pene-

scribendum, aut M θ zav est. Γ θ zav litterarum alibi exhibemus. Confer librum contra Luciferianos, num 23, ubi de Basilide, qui summum Deum Abraxa, cum trecentis sexaginta quinque editionibus commentus est: Epistolam quoque 75, ad Theodorum, num 3; et 107, ad Latam, num. 2; denique prælationem in Pentateuchum, ad Desiderium.

inciderit? Calumiam quoque patiuntur in penetralibus ejus, sive opprimuntur simplices qui credentium: dum sub nomine veritatis colunt mendacium, **258** et omnino rectum facere nesciunt, quia perdidere tramitem veritatis, nec credunt in eo qui dicit: *Ego sum veritas* (Joann. xiv. 6); et thesaurizant sibi dogmata iniquitatis, et rapiunt atque concludunt in aedibus suis, quos poterint falso errore decipere. Sin autem placuerit ut legamus Assyrios (quod tamen in Hebraico non habetur), dicamus hos esse, de quibus scriptum est: *Inducam super sensum magnam principem Assyriorum, qui dixit, Fortitudinem meam faciam, et cetera, ut capiantur heretici ab Assyrio et teneantur in terra Aegypti, de qua jam volentes ad Ecclesiam liberati sunt.*

(Vers. 11.) *Propterea haec dicit Dominus Deus: Tribulabitur et circumietur terra, et detrahetur ex te fortitudo tua, et diripiuntur aedes tuae.* LXX: *Propterea haec dicit Dominus Deus: Tyrus et in circuitu terra tua deserta erit: et detrahet de te fortitudinem tuam, et diripiuntur regiones tuae.* Pro Tyro, quae in Hebraico duabus litteris scripta est, *SADR* (Σ) et *RES* (7); et appellatur sor (72): quod et Aquila et Septuaginta similiter translulerunt: Hebraeus qui me in sanctis Scripturis erudit, *tribulationem* interpretatus est, nec renuimus ejus sententiam: quia et Symmachus, qui non solet verborum *ΣΑΔΡ* λέγειν, sed intelligentiae ordinem sequi, ait, *obsidio et circumdatio terra*. Pro obsidione (a), quae ab eo dicitur *το λωπηλα*, fortitudo a Theodotione posita est qui putavit non *SAR* (72) et *SOR* (72), quod *tribulatio*, vel *Tyrus* dicitur, sed sua legendum: quod proprie refertur ad *petram durissimam*, quae Graeco appellatur *ἀρσενικός*, et quam nos Latine *silicem* dicere possumus. Loquamur ergo de singulis. LXX dixerunt: *Tyrus et per circuitum terra tua*. Videbaturque pendere sententia: addidere ergo de suo, *deserta erit*: nec error interpretum est, ubi propter verbi ambiguitatem, et tribulatio et Tyrus dici potest. Et est sensus: Super montes Samariae multas populus meus insanias perpetravit: calumniam faciens, et rectum penitus ignorans, et thesaurizans sibi iniquitatem et rapinas: **259** ideo tribulabitur, sive conteretur, et Assyrio exercitu terra circumdabitur eorum, et *detrahetur*, ait, ex te, o Samaria, o decem tribus, o quondam populus meus, *fortitudo tua*: et diripiuntur in aedibus tuis, quae per calumniam ex miserorum lacrymis congregasti. Haeretici quoque aut tribulabuntur in die iudicii, et omnis eorum fortitudo attenuabitur, et diripiuntur quae habuerant de rapinis, ut liberentur populi quos deceperant: aut certe quotidie per viros ecclesiasticos tribulabuntur, et circumdabuntur testimoniis Scripturarum, et detrahetur ex eis fortitudo syllogismorum, et verborum argutiae quibus suum dogma firmave-

(a) Anovimus hinc vocem *terra*, quam pridem Victorius expunxerat ad septem Florentinorum codicum fidem, quibus et nostri omnes conuincunt; vix-

rant. Et aedes eorum diripiuntur: ut qui rapti fuerant de Ecclesia, ad Ecclesiam revertantur.

(Vers. 12, 13.) *Haec dicit Dominus: Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculae: sic eruentur filii Israel qui habitant in Samaria in plaga lectuli et in Damasci grabato.* LXX: *Haec dicit Dominus: Quomodo si avellat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculae: sic avellentur filii Israel qui habitant in Samaria contra tribum et in Damasco.* In principio Amos, ubi versiculos illos disseverimus: *Dominus de Ston rugiet, et de Jerusalem dabit vocem suam: et lucerunt speciosa pastorum, et exsiccatas est vertex Carmeli*, diximus illum artis suae usum esse sermonibus: ut quia pastor gregum nihil terribilius leone cognoverat, iram Domini leonibus compararet. Juxta hunc ergo sensum etiam nunc de eo quod saepe viderat sensit exemplum, et sic decem tribuum parvas reliquias de Assyriorum narrat manibus erundas: quomodo si pastor, devoratis omnibus membris, duo crura aut extremum auriculae de leonis faucibus rapiat: positoque comparationis exemplo, ita, inquit, eruentur filii Israel, decem videlicet tribus quae habitant in Samaria, in plaga lectuli et in Damasci grabato. Quod mihi sic explanandum videtur: legitimus in Isaia Rasin regem Aram, id est, Syrorum, qui regnabat in Damasco, et Phaeae filium Romelle regem Israel, inito foedere, contra Judam venisse pugnantem (Isai. vii): de quibus Dominus praecipit Achaz regi Judae et Jerusalem ne limeat duos semiustos torres: quando in signum pene libertatis, Virginis ei et conceptus et partus **260** ostenditur. Filii ergo Samariae habitant in regione et plaga lectuli, requiescentes in Syrorum auxilio, et in Damasci grabato sibi victoriam pollicentes: ut quomodo qui fessus est, refocillatur in lectulo: sic illi fractas vires viciniae gentis auxilio roborarent. Unde et in eodem Isaia per typum dicitur futurorum, quod nasciturus sit puer, qui priusquam sciat patrem et matrem vocare, accipiat spolia Samariae et virtutem Damasci, quae scilicet contra Jerusalem, junctis viribus, dimicabant (Ibid.). Pro plaga lectuli et Damasci grabato, Septuaginta translulerunt *contra tribum et in Damasco*: ut juxta tropologiam referamus tribum ad Judam, et Damascum ad vocationem gentium: de quibus unus grex factus est Domini: cuius saepe oves leonem feritas lanat: de quorum faucibus vix duo crura aut extremum auferitur auricula. In crure via ostenditur doctrinarum, in aere sacramenta dictorum. Unde et apostoli absque calciamibus et ulla mortui animalis pellicula nudis pedibus jubentur [Al. jubebantur] incedere (Matth. x). Et ad credentes dicitur: *Qui habet aures audienti audiat* (Luc. vii, 8). In Apocalypsi quoque Jannis legitimus: *Qui habet aures audiat, quid spiritus dicat Ecclesiis* (Apoc.

quae adduci possum ut credam, a Martiano, qui eam relinuit, in mss. potuisse inveniri.

ii, 7). Et manifestus per prophetam: *Posite, inquit, sermones vestros in auribus cordis vestri*. Hoc iter tam haeretici quam magistri eorum daemones impedire festinant, et intexere retibus, ut in via quae Christus est, corruamus. Sed si venerit vir ecclesiasticus et homo Dei, et Samson, quid interpretatur sol, leonem interficit: descendensque in infernalacum, qui aquas refrigerat, tempore nivis, tempestatis, et hyemis, suffocat leonem: ut securo pede et tutis auribus Dominum sequi et verba ejus audire valeamus.

(Vers. 14, 15.) *Audite et contestantini in domo Jacob, dicit Dominus Deus exercitum, quia in die cum visitare cepero pravaricationes Israel super eum, visitabo et super altaria Bethel: et amputabuntur cornua altaris, et cadent in terram: et percussam domum hyemalem cum domo aestiva, et peribunt domus eburnae: et dissipabuntur aedes multae, sicut Dominus.* LXX: *Sacerdotes, audite: contestantini domum Jacob, dicit Dominus Deus omnipotens: quia in die qua ulciscar iniquitates Israel super eum, ulciscar et super altaria Bethel: et suffodientur cornua altaris, et cadent super terram.* **261** *Confundam et percussam domum pinnatam super domum aestivam, et peribunt domus eburnae, et adjicietur domus aliae multae, sicut Dominus.* Quod in principio capituli juxta Septuaginta positum est, *sacerdotes*, in Hebraico non habetur, sed pro hoc verbo legitur *ares* (72), quod Aquila interpretatus est *grabatum*: et puto Septuaginta ipsum verbum posuisse Hebraicum, quod quidam non intelligentes pro *ares* legerunt *leptae*, id est, *sacerdotes*. Praecipit autem sermo propheticus ut primus audiant, deinde contestentur in domo Jacob, id est, in decem tribubus quae Dominus dixerit. Cum cepero, inquit, visitare pravaricationes vel impietates domus Israel, et ei reddere quae meretur, et captivitatibus tempus advenit: tunc destruentur altaria Bethel, ubi erant aerei vituli, et amputabuntur cornua altaris, quod, Jeroboam quoque manum extendente, diruptum est (III Reg. xiii); et ruent in terram, Assyrio vastante, confrica. *Et percussam,*

inquit, domum hyemalem cum domo aestiva, quod simpliciter juxta litteram accipere possumus: tantarum eos fuisse opum, ut duplices haberent domus, hyemalem et aestivam, quarum aliae versae essent ad Aquilonem, aliae ad Austrum, ut pro varietate temporum, frigoris et caloris, caelique temperiem, providerent. Possumus domum hyemalem appellare regnum Israel, in qua frigus erat religionis et cultus Dei, varique ventorum turbines, et saeva tempestas: et domum aestivam, Judam et Jerusalem, in qua erat templum, et offerebantur holocausta mane et vesperi, et vigeabat calor **262** religionis. *Et peribunt, ait, domus eburnae*: quod et juxta historiam stare potest. Legimus enim Achab regem Israel tantis fluxisse delictis, ut domum sibi eburneam fecerit (III Reg. xxii). Pro eburneis, domos dentis, id est elephantinis in Hebraeo invenimus. De quibus et in quadragesimo quarto psalmo scriptum est: *A domibus eburneis: ex quibus delectaverunt te filiae regum in honore tuo*. Quando visitare ceperit Dominus pravaricationes Israel, qui prius Deum mente cernebat, visitabit et super altaria Bethel: non unum altare, quod habet Ecclesia, sed altaria haereticorum plurima. Tot enim habent altaria, quod schismata. Amputabit et cornua altaris, quod per superbiam unum se habere jactant. Cadentque eorum cornua, id est, arrogantia in terram: et percussam domum hyemalem eos haereticos qui laborant continentia et jejunis, xerophagiis, chameentis, e quibus Tatianus est et Manichaeus. Et domum aestivam, ut Nicolaus et Eunomianus, et veteris haereseos novos sectatores, qui propter ventris ingluviem, omnem recipient voluptatem. Et peribunt domus eburnae, quae artificum dente et rhetorici notioris splendore compositae sunt. Et dissipabuntur aedes multae, quae in toto orbe dispersae sunt. Una enim veritate surgente, multa mendacia destruentur. Pro domo hyemali, οίκον τὸν χειμῆρον, Septuaginta translulerunt: quod nos interpretati sumus, *pinnitum*, eo quod ostiola habeat per fenestras, et quasi pinnas ad magnitudinem frigoris repellendam.

LIBER SECUNDUS.

263-264 Legi in quadam controversia: Imbecillitas corporis animi quoque vires secum trahit. Et contrario (a) Paulus apostolus: *Quando infirmor, inquit, tunc fortior sum* (II Cor. xii. 10). et: *Virtus in infirmitate perficitur* (Ibid., 9). Spiritus enim contra carnem, et caro contra spiritum (Galat. v); haec invicem sibi adversantur, ne quae volumus, illa faciamus. Unde et in Evangelio dicitur: *Spiritus promptus est, caro autem infirma* (Matth. xxvi, 41). Senectus multa secum et bona affert et mala. Bona, quia nos ab impudentissimis dominis liberat voluptatibus, gula im-

ponit modum, libidinis frangit impetus, auget sapientiam, dat maturiora consilia; et frigescens corpore, dormit cum perpetua virgine Sunamite: uxuriamque contemnens cum Berzellai, delegat eam filio adolescenti Chamaam [Al. Maacha], et non vult transire Jordanem, atque in alienos fines de (b) suis finibus, id est, regionibus exire (II Reg. xix). Quae autem pulantur senectutis mala, ista sunt: crebra infirmitates, pituita molestissima, quam Graecorum alii *ζέφουαν*, alii *φλέγυαζ* nuncupant, caligantes oculi, accescentes cibi, tremens interdum ma-

(a) Mss. duo Paulus tacent, moxque fortis pro fortior legunt.

(b) Cisterciens. duoque Palatini codd., in alienos fines de suis exire regionibus.